

katerih je bistvena prememba sedanjih šolskih razmer iluzorična.

Tega niso uvaževali do zadnjega časa slovenski voditelji. Skrbeli niso za naraščaj slovenskih učiteljev in vrhutega so s svojo, šoli sovražno politiko marsikaterega, prej narodnega učitelja pregnali v nasprotni tabor. Da je to očitanje opravičeno, navajamo kot pričlo slovensko glasilo „Mir“, ki posebno v prejšnjih letih ni zaostajal za „Domoljubom“, kar se tiče blatenja novodobne šole in učiteljstva. Še danes se zgodi, da „Mir“ okreca kakega slovenskega učitelja, kakor da bi še ne imel dovolj težavnega stališča. Naj pribijemo na tem mestu tudi fakt, da ga ni bilo skoraj zborovanja, na katerem je govoril Grafenauer, da bi ne bil zabavljajl čez učiteljstvo in šolo. Vseeno kažejo znamenja, da se bo polagoma glede učiteljev na bolje izpremenilo.

Da bi le slovenska javnost prišla kmalu do spoznanja o važnosti učiteljskega vprašanja na obmejnih krajih! En sam učitelj, najsi je tudi na utrakvistični t. j. nemški šoli, za narodno vzgojo mladine lahko več stori nego kaka večrazredna samostanska šola s slovenskim učnim jezikom. To svojo trditev bi lahko podprl, če treba, s fakti. Danes imamo na Koroškem kako desetorico narodno zavednih učiteljev, in sicer so to samo mladi možje.

Slovenski učitelj-novinec ima danes dosti lažje stališče, nego ga je imel doslej, ker dobi zaslonbo v omenjenih tovariših in ni se toliko bati, da se potujči, ako je količkaj značajan. Zato pa mora biti naloga vseh narodnih činiteljev, da skrze za narodni naraščaj učiteljski in da z gmotnimi podporami omogočijo čim večjemu številu dijakov pohajati učiteljišče. V doglednem času bi lahko imeli lepo število narodnih učiteljev in s tem bi se šele pričel pravi narodni prepod koroških Slovencev.

Resnica je, da so v zadnjih letih začeli vodilni slovenski krogi uvidevati važnost in potrebo slovenskega učiteljskega naraščaja in so v ta namen ustanovili podporno društvo za učiteljiščenike „Učiteljski dom“. Pri vsi požrtvovalnosti koroških rodoljubov vendar sredstva tega društva ne zadostujejo. Žalibog je društveno vodstvo popolnoma klerikalno ter si v prvi vrsti prizadeva, vzgojiti dijake v slepe klerikalne privržence. K sreči se mu to doslej ni posrečilo; dejanske razmere mladega učitelja

prekmalu pouče, da je klerikalizem njegov najzagrizenejši nasprotnik, ki mu greni in otežuje po možnosti učiteljevanje.

Ker so torej naše lastne moči preslabe, moramo zahtevati od izvenkoroških Slovencev, da nam v našem eksistentičnem boju čim izdatneje priskočijo na pomoč. V prvi vrsti je v to poklicana naša šolska družba, ki je hkrati edino vseslovensko obrambno društvo. Upamo, da bodo društveni dohodki po težko pričakovani modernizaciji, ki smo jo z veseljem pozdravili vsi napredni koroški Slovenci, znatno povečali, da bo družba za podporo učiteljev in učiteljskega naraščaja kaj več storila kot doslej.

Kakor dobro tudi uvidevam važnost družbinih šol v obmejnih krajih, vendar trdim, da bi se denar, ki se porabi za zgradbo družbinih šol samostanskega značaja, mnogo mnogo boljše obrestoval, ako bi se uporabljal v gorenjem smislu. Ni ga izlahka na Koroškem nemčurskega učitelja, ki bi ne bil kdaj prejel judeževih grošev od „Schulvereina“ ali „Südmarke“. Mlad učitelj je spričlo svoje pičle začetne plače le prepogosto v denarnih zadregah — pa mu priskočijo na „pomoč“ — in vezan je za vse življenje.

Kaj pa slovenski učitelj? Ali ga dajo v Nemce, ali pa ga namestijo na kakí zakotni utrakvistični enorazrednici — pravi mučilnici za učitelja in otroka — tam se naj kisa leta in leta. Na večrazrednicah se mu takisto ne godi dobro, ker ga tovariši ne marajo in mu polena mečejo pred noge. V narodu samem tudi nima potrebne zaslonbe, ker je le-ta — v veliki meri po zaslugi slovenskega glasila „Mira“ in političnih voditeljev duhovnikov — šoli neprijazen, kar tudi slovenski učitelj občuti. Ako želi slovenski učitelj slovenskih knjig in časopisov za deco, mora poseči v lastni žep — pri 66 K je to težka stvar — ker krajni šolski sveti za take „nepotrebne“ namene nimajo denarja na razpolago.

Kako lahko in hvaležno bi bilo, ko bi šolska družba prišla na pomoč; seveda ne s takim dolgočasnim čtivom, kakor ga je doslej zalagala. Kar je družba do danes storila za slovenske učiteljiščenike in učitelje, je še manj kot nič.

Pač pa ni poedin slučaj, da se je ob priliki podružničnih zborovanj na tak način udrihalo čez šolo in učiteljstvo, da je morala navzočega slovenskega učitelja oblitl rdečica sramu. Kaj čuda, če smatrajo na Koroškem napredni učitelji, ne izvzemši

Še nekaj besed k Burgarjevi knjigi „Simon Gregorčič“.

Z veliko napetostjo sem pričakoval, kaj bodo kritiki pisali o Burgarjevi zgoraj imenovani knjigi, na katero me je že prej bil opozoril moj ožji rojak, velec. g. e. kr. notar Gruntar, Gregorčičev intimni prijatelj in dobrotnik. Bil sem nekako razočaran, ker knjiga se je vse preveč bagatelizirala in celo „Ljubljanski Zvon“ ji je posvetil le malo vrstic. In vendar bi se dala sicer hvalevredna knjiga po umni kritiki še v marsičem izpopolniti. Jaz hočem ob kratkem omeniti le nekaj točk.

1.) Škoda, da g. pisatelj ni sprejel v knjigo tudi Aškerčeve krasne in značilne pesmi „O Gregorčičevi smrti“ ter satire pesnikove dr. M., kateri pesmi je prinesel v podlistku „Sl. N.“. Vsaj omenil naj bi bil ti dve pesmi! Mogoče pa ji je namenoma izpustil, hoteč „vplivati pomirjevalno“.

2.) V knjigi ne nahajam dejstva, da je Stritar ponujal Gregorčiču prosto hrano in stanovanje, če bi prišel na Dunaj klasičnega jezikoslovja se učiti. To je bilo menda l. 1870., ko je pričel izhajati „Dun. Zvon“ in je Stritar spoznal Gregorčičev izredni talent.

Kot kaplan se je Gregorčič vpisal bil na modroslovni fakulteti, a kasneje je vpisovanje opustil. Zakaj, to nam pove njegovo na str. 82. natisnjeno pismo. Zanimivo bi bilo izvedeti, zakaj sta se oba pesnika (Stritar in Gregorčič) kasneje nekako ohladila ter se odtujila drug drugemu. Burgar sicer omenja na str. 17.: „da je bila nastala v letu 1884. med njima neka „mala“ neskladnost zaradi političnih okoliščin“; a to ne zadošča čitatelju. Mene vsaj je iznenadilo, da o priliki, ko je Stritar praznoval svojo 70 letnico v Ljubljani, Gregorčiča ni bilo blizu! Takrat se je ponujala izborna prilika, da bi se bila odlična pesnika spoznala tudi po licu.

3.) Podpišem Burgarjev stavek (na str. 76.): „Pa hotel je biti prost (namreč Gregorčič) in ni sprejel službe, koji ni bil kos“. Sodim, da Gregorčiču ni bilo dosti do duhovske kariere; zato nadarjeni mož še župnijskega izpita ni delal. Ponujali so mu vendar — relata refero — katehetsko službo na goriški vadnici, na realki, gimnaziji, na učiteljišču, baje mu je bil na ponudbo celo kanonikat, a odklonil je vse; „ostal je kaplan vse svoje življenje“, kakor omenja Burgar na str. 96. svoje knjige. Morda se je tudi bal, težavnije službe in ker je bil bolehen, saj mi je sam pravil, da je

slovenskih, družbo kot klerikalno in šoli nasprotno. Dal Bog, da bi to naziranje v bodoče ne bilo več utemeljeno in da bi družba krenila sedaj na nova pota napredka in pravega narodnega delovanja.

Odkrita beseda o naši šolski družbi v 31. številki Vašega cenjenega lista je bila kakor nalašč za nas zapisana, in Korošci imamo v prvi vrsti povod, z veseljem pozdraviti izvolitev novega družbenega odbora, ki bo gotovo opravičil nade, ki jih stavimo vanj glede bodočega intenzivnejšega družbinega delovanja v prid koroških Slovencev.

Nesloga med goriškim učiteljstvom.

(Z Goriškega.)

Učiteljstvo na Goriškem se je jako lepo organizovalo. Poleg okrajnih društev imamo tudi važno deželno društvo za obe narodnosti, za katero si je pridobil velikih zaslug tovariš Bajta. Žal, da ne uspevajo posamezna društva tako, kakor bi morala. Da nastajajo difference med društveniki deželnega društva, je naravno, zakaj v celi deželi ni nobene take organizacije za člane obeh narodnosti, kakor je deželno naše društvo. Razmere med obema narodoma so pač tako napete, da je skupno delovanje jako težavno.

Celo prepotrebno c. kr. kmetijsko društvo, ki živi ob izdatni podpori vlade iz državnih sredstev in ki je bilo ustanovljeno za vso deželo, je prenehalo biti skupno, in smo si Slovenci morali ustanoviti svoje posebno društvo.

Vsestransko taktnemu postopanju sedanjega predsednika Bajta se je zahvaliti, da ni prišlo do ločitve v deželnem društvu, ki zamore še mnogo koristiti našemu stanu. Naj bi se tudi v prihodnje ognilo vsemu, kar nas loči, ter iskalo samo tega, kar nas združuje. Težak je bil porod deželnega društva, ki edino reprezentuje celokupno učiteljstvo naše dežele; ložji bi bil razdor in propast, pred katerim svarimo.

A tudi v okrajnih društvi h ni vse zlato, kar se sveti. Znane so difference med društveniki posebno v enem okrajnem društvu. Neiskrenost, nekolegialnost in, recimo, ljubosumnost je le prevečkrat poganjala pregloboke korenike v tem društvu. Zaraditega ni imelo naše društvo tiste privlačnosti, ki bi jo moralo imeti za vse učiteljstvo obširnega okraja. To je

pogosteje šel v posteljo nego h kosilu, ko se je ob opoldanji vročini vračal v Rihenberk z Brja, kjer je poučeval krščanski nauk.

4.) Izredna je bila Gregorčičeva gostoljubnost. Posebno, ko je bival na Gradišču, so se ljudje kar zgrinjali k njemu. Takrat sem ga posetil tudi jaz z dvema tovarišema. Bilo je to nekega popoldne za časa, ko sem bil izdal svojo „Slovensko zgodovino o slov. ljudski šoli“. — „Osem dān zaporedoma imam obiske“, je dejal, ko smo se mu poklonili. „Včeraj je bil tukaj prof. dr. K. Glaser“. — Ko se jaz izgovarjam, da smo prišli le za hip, želeč poznati pesnika-ljubljenca tudi po licu, me zavrne: „Ne, ne, le ostanite, jako ljubo mi je, da ste prišli. Prav želel sem si, poznati Vas, g. Leban! Z Vašim blagopokojnim bratom Avgustom sva si bila prijatelja. Oh, škoda zanj!“ — A v tem je že „Cilka“ (kuharica Gregorčičeva) postavila na mizo liter vina, šunke in kruha. Posedemo okrog mize in pesnik je z zanimanjem poslušal moja pojasnila, s kakimi težavami sem se imel boriti, spisujoč omenjeno knjigo, ker je bilo gotovih podatkov prav težko dobiti itd. Pesnik je takrat nosil še dolge lase, ki so mu segali do tilnika. Poslušajoč naše govorjenje, si je zdajpazdaj zakril obraz z rokami, a kmalu jih spet odmaknil, natočil vsem ter nas bodril: „Pijte, gospodje,

bilo dalo povod, da se je bilo društvo preustrojilo s podružnicami. A še preden se je bilo pričelo delovanje na podlagi podružnic, se je pokazalo, da so napoti ravno one zapreke kakor poprej; namesto da bi odstranili nedostatke, namesto da bi zdravili rane, se je zavilo podružnicam s silo vrat, ter se društvo preustrojilo brez podružnic in začelo, oziroma nadaljevalo se je po starem, razoranem kolovozu.

Netaktnost se je zagrešila pri onem zborovanju v Gorici, kjer se je hotelo ubiti enega najbolj delavnega tovariša, društvenika Bajta, postavivši ga na sramotilni oder pred vsem društvom, in sicer zaradi stvari, ki ne spadajo kot take v društveni občni zbor. Tovariši, odborniki našega društva, sodite trezno in spoznati morate, da ste se hudo pregrešili nad tovarišem, ki je posvetil velik del svojih moči v prid našemu stanu.

Videli ste, slišali ste, da je bilo učiteljstvo precej drugih misli nego napadaleci, a so večinoma molče in z občudovanjem gledali prizor, kakršni naj se več ne ponavljajo med nami, ako sploh še upamo na složno, skupno delovanje v našem društvu. Le Jobove, hotel sem reči Bajtove, potrpežljivosti je trebalo, da se ni razdor dosegel takoj po onem napadu. Marsikomu se je utrdilo prepričanje, da tako ne more dalje. Danes mene, juri tebe, si je mislil mnogi tovariš.

Znano je pač, da ločijo učiteljstvo tudi strankarski, politiški boji. Politiško mišljenje med nami je različno, temu ne more nihče oporekati. Jasno so pokazale in dokazale to tudi zadnje državnozbornske volitve. Na zunaj, pri društvenih zborovanjih n. pr. je figuriral marsikateri učitelj kot naprednjak; na volišču pa je oddal glasovnico za klerikalnega kandidata. Ali je pri takih razmerah čudno, ako je šel mnogi tovariš še korak nazaj ter celo agitiral za klerikalno stranko? Glasilo slovenskega učiteljstva „Učit. Tov.“ se bojuje proti klerikalizmu z občudovanja vredno doslednostjo; voditelji posameznih društev „Zaveze“ pa delajo proti nasvetom in dokazom svojega glasila. Pač nezdrave razmere!

Le naravno je, da je opazoval nasprotnik nezdrave naše razmere ter poizkušil zasejati med nas seme še večjega, načelnega razdora, preko katerega ni prehoda k skupnemu delovanju.

Že pred leti so poizkusili nasprotniki našega stanu z ustanovitvijo „Slomškove zveze“ v Gorici. Naskok se ni posrečil

pijte!“ Ko smo bili spravili pod kapo že drugi liter, pokliče Cilko. „Cilka, stopi h krčmarju po en liter!“ — Jaz ugovarjam, da je dosti, a pesnik me zavrne: „Le pustite, g. Leban, zdi se mi, da je krčmarjevo vino za spoznanje boljše od mojega!“ —

Sicer bom o tem posetu obširneje pisal drugje. Za danes povem le še, da nam je z otročjo veselostjo kazal srebrni tintnik in zlato pero, kar je vse bil dobil v dar od goriških Slovencev.

Ko smo se poslavljali, je mene še nekoliko zadržal. In bodreč me k daljnemu delovanju, mi je krepko stisnil roko in — solza mu je zalesketala v očesu... Ne pozabim tega trenutka svoj živi dau!...

5.) Burger piše na str. 91.: „Gregorčičeva ljubezen do ženstva je bila samo idealna, taka, ki jo je lahko porabil v poeziji“. Jaz sem mnenja, da bi bilo treba v to stvar — posvetiti. V tem oziru bi nam morebiti lahko osobni prijatelj pesnikov, g. notar Ignacij Gruntar, povedal kaj več. Meni se nemogoče zdi, da bi ob sami idealni ljubezni mogel kdo podati tako krasnih pesmi, kakršne so Gregorčičeve erotične! Sodim, da je moral pesnik imeti vsekako kak ženski „vzor“,

ter se je razbil poizkus. Prav! Hvalevredno delo se je bilo storilo, a vzrokov se ni niti poizkusilo odstraniti, in nasprotnik ni obupal, ampak čakal le ugodne prilike za nov poizkus. In evo ga!

Glasila klerikalizma prijazno vabijo v svoj tabor in bombastično poročajo o „veselem“ gibanju „katoliškega“ učiteljstva, ki zopet leze v jarem, ki je na videz tako lahak in sladak.

Vam, gospod urednik, poročajo z Goriškega, da stvar ni tako huda; mi pa slišimo glasove med tovariši, da stvar ni tako nedolžna, marveč resna in vsega pomisleka vredna. Huda ni še tako, res, a utegne postati, ako so resnični glasovi, da pristopijo ali mislijo pristopiti h klerikalni organizaciji vsi, ali vsaj večina onih, ki je glasovala za klerikalne kandidate in da potegnejo s seboj primerno število učiteljic, od katerih so nekoje celo voditeljice „Marijinih hčer“.

Dovolj jadikovanja! Resnica je, da se med nami nekaj kuha in melje. Bližamo se nekemu razpotju. Kocka še ni padla. Klerikalna organizacija ni še ustanovljena. Morda je še čas, da se zabrani med nami tak razkol, kakršnega se nam naznanja in kakršen bi bil na vsak način le v veliko škodo vsemu skupnemu našemu stanu in slovenskemu šolstvu.

Diference med nami so in morda deloma tudi ostanejo, a nikakor ne bi smele biti take, da bi bile v pogubo naši samostojnosti. Komaj smo se pričeli otresati tujim vplivom, a že rijemo sami v tuji jarem. Razsodnosti večine nezadovoljnejev sedanje društvene organizacije polagoma na srce, da premislijo dobro korak, ki ga namerjajo.

V zgleđ jim postavljamo tovariša Bajta, ki je bil v sedanji organizaciji. Oklenite se sedanjih društev redno dohajajte k zborovanju in shodom, povzdigajte svoje glasove, kritizirajte postopanje, prizadevajte si, da se popravijo pomanjkljivosti in odstranijo napake, a ostanite zvesti svojemu stanu, ki bo mrtev, ko izgubi neodvisnost.

Glede političkih nazorov ne smemo narazen, ne smemo postati mrtvo orodje nasprotnikov naših in naše šole. V tem pogledu se snuje nekaj, po katerem bo mogoče vsakemu učitelju vršiti političko-volilno pravo, ne da bi zatajil svojega političkega prepričanja, a tako da bo še vedno vkljub temu v korist našemu stanu. Tovariši, preden storite odločilni korak, zberimo se na

najsi — nedosežen vzor!... Morda je bilo to izza mlajših pesnikovih let, takrat, ko je morebiti bil še — dijak. Kaj pa, če bi se bilo Gregorčiču tako godilo, kakor Jarneju Križaju (I. Severjev), ki je kot župnik pri Sv. Antonu pri Kopru umrl 19. junija 1890. l. 52 let star, in ki je svoji nekdanji „idealni ljubici“ postavil lep spomenik z novelo „Blaženka“ v Pajkovi Zori, tečaj II., l. 1873.? Ali ne govori za moje slutnjo prekrasna Gregorčičeva pesem: „Pri mrtvaškem odru“, katere zadnja kitica slove:

„Pač blagor, blagor tebi,
tam dobro je za te!
Na solnčnem božjem nebi
oj molj še za me!“ —

Mimogrede povem, da je I. Severjev poslovenil v „Zori“ tudi „Frančiška z Rimini“, žaloigro Silvio Pellicovo. Jako, jako bi ustregel, kdor bi mogel pojasniti to stran Gregorčičevega življenja!

6.) Govoriti hočem sedaj o Gregorčičevi pesmi „Človeka nikaar“. Levec pravi v svoji oceni v „Ljub. Zvonu“, da sta Gregorčičevi pesmi: „Soči“ in „Človeka nikaar“ taki, „da v slovenski književnosti nimamo nobenega pesniškega pro-

skupni pogovor, kjer poizkusimo poravnati diference in dobiti modus, po katerem ostanemo v skupni organizaciji, ki jo poizkusimo tako izpremeniti, da ne bodo z njo zadovoljni nasprotniki našega stanu, naše neodvisnosti, ampak misami. Torej poizkusite na vsak način sporavnavo, da ostanemo vsaj v bistvu enotni in nerazcepljeni.

Da je to mogoče med udi enega stanu, nam jasno izpričuje duhovščina, ki je edina, četudi je krvava pod kožo kakor učiteljstvo. Posnemajmo jo vsaj v tem in glavno v tem. Upam, da nisem zaman povzdignil svojega glasu!

Star bojevnik.

Osnovni zakoni o splošnih pravicah državljanov in učiteljstvo.

(Konec.)

Zahtevajmo po naših društvih, da se berila za ljudske in nadaljevalne šole v tem smislu temeljito izpopolnijo ter da nam šolska oblast zapove, vse člene osnovnih zakonov pravilno razlagati in učiti. Kaj šolsko oblast toliko briga, če bi morda cerkvenikom to ne bilo prav!

S tem najbolje pripravimo bodoče merodajne državljanje za življenje v državi, do ljubezni do očetnjave in za racionalno delovanje v splošni napredek.

Sami se postavimo odločno na eno pravo političko stališče, kakor je določen po osnovnih državnih zakonih v šolskem kakor javnem življenju. Proč s strahom in ne storimo ničesar, kar bi sicer gotovi gospodje radi, a po vseh državnih zakonih od nas nihče zahtevati ne more.

Ne opuščajmo pa, kar je važnega, kar naj vsak ve, kar nam vsem jamči za svobodo in obsoja grozni terorizem, ki od gotove strani vedno besneje pritiska na nas.

Duhovščina se postavlja kot avtoriteta nasproti nam in vsakemu izmed ljudstva, direktno zahteva, da se jim damo osebno pod komando.

Ljudstvo učijo, da je namen šole vzgajati zveste služabnike cerkve, ter se vedejo napram nam, kakor bi bila šola v istini konfesionalna, čeravno je še, hvala Bogu, javna in splošna. Kdor se jim v tem smislu brezpogojno ne vda, tega preganjajo in

izvoda, ki bi se tema pesmima mogel primerjati. Take pesmi so neumrjoče“.

Da umeš globokočutno in filozofsko „Človeka nikaar“ ni ti treba doktorskih doktrin in po nepotrebnem se je porabilo v svrhu razlage in obrambe te pesmi toliko — črnila. S spiritistiškega stališča je ta pesem čisto lahko umevna, ona je pravo spiritistiško evangelje Gregorčičevo. Seveda, komur je spiritizem (na čigar credo prisega dandanes že nad 60 milijonov ljudi, med njimi največjih učenjakov) le „komedija“; kdor ne verjame, da so med zemljo in nebom reči, o katerih se naši šolski modrosti niti ne sanja; kdor je od materijalizma že tako prepojen, da smatra nauk o neumrjočnosti človeške duše in o eksistenci Božji le za — utopijo: — tega seveda moje besede ne prepričajo. Želel bi mu vendar, da bi si nabavil vsaj knjige: „Der Spiritismus“ von Dr. Carl du Prel, Dr. Friex: „Stimmen aus dem Reich der Geister“; posebno pa Aleksandra Aksakowega epohalno delo: „Animismus und Spiritismus“ (dva zvezka). Potem bi morda postal iz Savla Pavel! — Vsekako bi bilo jako hvaležno delo spisati študijo: „Spiritizem v

brezobzirno zasramujejo ter sploh političsko delujejo z najbolj barbarskimi sredstvi politike. Ljudstvo pa navajajo na svoje nazore, ki se z zakoni ne vjemajo. Deloma jim verjame ter nas sovraži in s tem v svoji nevednosti samega sebe tira v sužnost in pogin, pomagati si pa ne zna in ne ve.

Enako je natančno umevanje ustavoznanstva eminentne važnosti za naše ljudstvo.

Sicer imamo tozadevne ukaze od pristojne oblasti, naj podajemo in učimo na višji stopnji vsako leto to snov. Koliko pa je učitelj, ki tu store popolnoma svojo dolžnost z ozirom na neizrečno važnost predmeta? Niti v tem, niti z ozirom na osnovne državne zakone učiteljstvo dozdej ni storilo svoje dolžnosti, kakor to zahteva duh časa. Deloma smo s to brezbriznostjo istinito pokazali, da dozdej sami še svoje naloge v tem oziru nismo umevali, ker smo opuščali važne zadeve pojasnjevati naraščaju in državljanom. Storimo brezobzirno, kar je naša dolžnost, pomislimo da gre za prihodnji gospodujoči rod v naši državi!

Nikar se ne varajmo z izgovorom, da je ljudstvo v tem oziru kolikortoliko poučeno, da spozna sebe in svoje stališče v družbi kakor državi. Lahko se prepričamo, da z ozirom na ustavo in ustroj države ničesar ne ve; fatalistiško se vda v svojo usodo, misleč, že mora tako biti, in trdno je uverjeno, da zanj ni rešitve k boljšemu položaju, da mu ni pomagati. Saj tudi drugače ne more biti. V šoli mladina ne sliši o tem navadno ničesar, v cerkvi ne morejo ljudstvo izobraževati v tem smislu, ravno tako se tudi v javnih predavanjih in izobraževalnih društvih ta važni predmet namenoma prezira, to ni za ljudstvo, je še preneumno itd.

Javnih predavanj o ustavi, o ustroju države, o osnovnih državnih zakonih ni bilo pri nobenem volilnem shodu ob zadnjih državnoborskih volitvah. Povsod so govorili o vsem mogočem, namesto da bi ljudstvo že prej bili pravim potom pripravljali na važnost volitev. Vsakdo se pa lahko prepriča, da niti slehrni obrtnik in trgovec itd. ne pozna dobro omenjenih zakonov kakor

slovenskem pesništvu". — Če me katera mlajših in čilejših moči ne prehitijo, postrežem jaz s takim delom o priliki!

7.) Obžalovati je, da se ne dobi Gregorčičeva slika iz starejše dobe, in da nosi tudi Burgarjeva knjiga na čelu sliko pesnikovo, ko je bil še mlad kaplan. V naši dobi, ko živi že v vsaki drugi vasi smater-fotograf, bi se bila vendar lahko omogočila pesnikova slika, ki bi ga nam kazala takšnega, kakor je bil proti koncu življenja! In naj bi se ne prišlo do te slike makar zoper voljo in vednost pesnikovo!

8.) V jezikovnem oziru ni Burgarjevi knjigi kaj posebnega očitati. Omenim vendar, da naj bi se bila v zaupnici 18 gorenjskih duhovnikov popravila deleznika „slišavši“ in celo „slišoč“ (1). — Čudno se mi zdi, da je celo Gregorčič v prigradnici str. 60 pisal:

Šala je bila, a šala več ni; — jaz bi tu v drugem slučaju pisal genitiv: šale več ni, in to oprt na § 257. Janežič-Sketove slovnice, šesta izdaja iz leta 1889. — Na str. 34. se čudno glasi ta pasus: Mahničevega napada in ostudne poizvedbe o moralnih napakah, ki jih ni imel, niso šle pesniku nikdar iz spomina. Tu se je zgodil gotovo kak lapsus calami. Morebiti je hotel gospod pisatelj zapisati: „Mahničev napad“ ... niso šli ... ali pa: „Mahničevega“ napada ... ni pesnik nikdar pozabil.*)

Končno tudi jaz toplo priporočam Burgarjevo knjigo, želeč ji obilo dobrega sadu! Janko Leban.

*) Morebiti pa je mislil dvojino: Mahničeva napada ...

ustroj države, še manj pa naš, večinoma jako nevedni kmet. Ko bi razumništvo v tem oziru prinas že leta in leta poprej storilo svojo dolžnost, bi gotovo ne bili mogoči marsikateri žalostni dokazi o gluposti ljudstva, kakršnih smo doživeli v velikem številu ob zadnjih volitvah.

Začnimo krepko delovati političsko v tem smislu v šoli in javnosti; zamudili smo že mnogo, in če bomo prej ali slej neizgibno slišali ostro sodbo o svojem delu, da ravno v važnih zadevah nismo storili, kar smo bili dolžni.

Ne bagatelizujmo direktno zahteve naših oblastij in odkažimo pouku o umevanju človeške družbe, države in nje ustroju, o pomenu, pravicah in dolžnostih državljana dovolj časa, kakor mu ga po važnosti pristoja. Tu je treba počasnega uvajanja na podlagi zemljepisnega in zgodovinskega pouka.

Ta dva predmeta naj bosta zgolj priprava za umevanje sedanjih razmer, sedanje družabne razmere pa smoter in namen obema.

Zgodovinski pouk raziskuj glavne civilizatoriške pridobitve, kakor so to države, zenačenje pravice, odprava sužnosti, svoboda v tem ali onem oziru na podlagi izumov itd. in na končno civilizatoriško delovanje našega cesarja. Patriotizem in ljubezen do vladarja smo potem postavili na naravno in trdno stališče, ki ne potrebuje nikakršnih drugih umetnih sredstev v oporo.

Tu je res potrebna skrbna priprava in globoko umevanje družabnega življenja, a učitelj izpolnjuj z veseljem svojo dolžnost, ki je v interesu naroda, države in bodočnosti obeh.

Izobražujmo se sami socialističsko in političsko, uglobimo se v epohalne uspehe civilizacije v preteklem stoletju, da pridemo sami do primernega spoštovanja raznih pridobitev.

Navajajmo sebe in učence spoznavati sedanost na podlagi preteklosti in v bodočnost gledati na podlagi sedanosti; prihodnji rod naj bo rod mislečih ljudi.

V brošurah, o katerih sem govoril, naj bo še državni šolski zakon iz leta 1869. s pravilnim komentarjem.

Šolski zakon je naravna posledica ustave in državnih temeljnih zakonov o splošnih pravicah, ki so maso šele naredile v istini svobodno. Ljudstvo mora kot tako biti tudi na neprijetno višjem intelektualnem in moralnem stališču, da bodo njemu in državi tudi razne civilizatoriške pridobitve v prospeh in korist, a ne v škodo in propast. Nedospelim nikjer na svetu ne dopuščajmo samim odločevati in urejati delovanja in življenja, tako tudi ne prijačo pravice in svobodščine nedospelemu, t. j. intelektualno in nravno zaostalemu ljudstvu.

Ljudstvo naj spozna tudi s te strani veliki pomen šole, ki je splošna, svobodna, ki v istini po zakonu ni in ne sme biti konfesionalna. Mi si pa ne dajmo sugerirati od nikogar, da imamo praktičsko konfesionalno, odvisno šolo, kakor nam to hočejo v glavo vbiti duhovščina in žalibog marsikateri razumniki.

Razumništvo je ponekod v tem oziru sploh malo razumno, ter kakor nevedna masa ljudstva tudi ono prezira, kar je za bodočnost največjega pomena.

Neki doktor je nedavno rekel proti učitelju: „Vdajte se duhovščini, ker pri nas imamo defakto še konfesionalno šolo, ker ljudje tako hočejo.“

Ni res! Konfesionalna šola je danes protizakonita; učitelj, ki poučuje v šoli v konfesionalnem duhu, deluje proti najvažnejšim državnim zakonom, in ako bi res ljudje kaj takega zahtevali, zahtevajo nekaj nezakonitega.